

The formation of the Soviet historiography of the Nazi occupation regime in the South of Ukraine took place within the project of the historical memory of the victory of the war of the Soviet Union against the Nazi Germany.

The study of the Nazi occupation of the Soviet Union began almost immediately after the start of military aggression of Germany. A major impetus for the study of the Nazi occupation regime in the South of Ukraine was the activity of the Extraordinary State Commission for the establishment and investigation of atrocities of fascist aggressors and their accomplices, and losses caused by them to citizens, collective farms, community organizations, state enterprises of the USSR. The Subject of the Nazi occupation regime and its criminal activities was one of the leading at the evacuated Institute of History and Archaeology of the USSR, which organized the publication of a series of works ideologically marked with propaganda.

The liberalization of the political regime after the death of Stalin and the Twentieth Party Congress, the access to the archives of researchers influenced positively on the studying of the problems of the events of 1941 – 1945.

The author of this article comes to the conclusion that despite the inaccessibility of many sources and availability of ideological constraints foundations for the study of the Nazi occupation regime in the south-eastern regions were established precisely in Soviet historical science. Formation of Soviet historiography of the Nazi occupation regime in the south-eastern regions of Ukraine took place within the project of the historical memory of the victory of the war of the Soviet Union against the Nazi Germany. Because of this almost the only topic which was developed by Soviet historians, was the theme of crime activity of Nazi occupiers and losses caused to the national economy of the USSR. Researchers involved in the problems of the Nazi occupation regime, despite the threat of compromising the Soviet regime did not make the complex development of the German occupation policy, avoiding uncomfortable topics such as the organization of education and culture, church life, health, Jewish Holocaust, the history of everyday life. Usually scientists preferred coverage Nazi occupation regime in the context of the anti-fascist resistance movement.

Г.О. ІГНАТУША

ОЛЕКСАНДР ВОРОНИН: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Відновлення історичної справедливості неможливе без переосмислення ролі окремих діячів минулого. Довгий час багато визначних постатей української історії були невинно забутими. Образ багатьох з них було сфальшовано та дискредитовано в угоду офіційній ідеології. Їхній життєвий шлях не досліджувався. Тим самим формувалося викривлене уявлення в українському суспільстві про багатьох із своїх героїв.

Наша справа – відновити історичну справедливість та показати тих синів українського народу, які повинні бути гідно представлені широкому загалу. Українська та світова спільнота має знати імена тих людей, які справою всього свого життя поставили любов до України. Один з них – Олександр Олексійович Воронин – талановитий український журналіст, церковний та громадський діяч.

В умовах незалежності України сформувався окремий напрям історичних досліджень – історична біографістика, напрацювання якої допомагають методологічно ґрунтовно дослідити постать того чи іншого діяча [6; 9; 11]. На цих напрацюваннях ми будемо своє дослідження про О. Воронина.

Постать Олександра Воронина тільки почала привертати до себе увагу українських дослідників: істориків, українознавців, літературознавців [6; 7; 9]. Тому комплексного дослідження етапів його життєвого шляху ще немає.

Намагаючись охарактеризувати роль О. Воронина, передусім, варто звернутись до джерел формування його особистості. Зробимо це в рамках даної статті. За джерельну та фактографічну основу візьмемо спогади самого Олександра Воронина [1; 2] та біографічні згадки про нього в існуючих нечисленних працях, а також працях батька Олександра – Олекси Кобця [4; 5].

Олександр Воронин був змушений прожити життя за непростих умов. Склалося так, що більшість свого віку він провів за кордоном на чужині. Однак, не дивлячись на це, червоною ниткою всієї діяльності О. Воронина була праця на благо українства та любов до України.

В житті кожної людини багато чого вартує приклад. Його ключова роль полягає у тому впливі, який він здійснює на іншу людину. Це може бути вчинок якоїсь сторонньої особи, однак

частіше – найближчих людей, батька чи матері. Особлива важливість людського прикладу проявляється у дитячі роки, коли формується особистість людини.

Малюючи портрет Олександра Воронина, неможливо обійти стороною цей аспект його життя. Особлива увага буде прикута до батька – Олексія Варавви (за псевдонімом – Олекса Кобець). В більшій мірі – через те, що його батько був непересічною особистістю. Добре відомим українським письменником, поетом, журналістом та редактором газет. Також тому, що протягом всього життя, Олександр Воронин не переставав згадувати батьківський приклад та великий вплив Олекси Кобця на формування його особистості. Водночас маємо брак відомостей стосовно матері Олександра. В нашому розпорядженні присутні лише окремі штрихи її портрету в спогадах О. Воронина.

Олекса Кобець, такий псевдонім взяв собі батько Олександра Воронина, так як був письменником за фахом, народився 29 березня 1882 р. у с. Лазірці, нині Канівського району Черкаської області. Щоб з'ясувати, що міг запозичити О. Воронин у батька, треба спершу зрозуміти, якою людиною був Олекса Кобець.

Олекса Кобець був людиною, загартованою непростим життям. Він відчув на собі Першу світову війну як солдат та радянську владу як письменник. Війна змусила гуманну та високу людину братися за зброю та боротися за своє життя. Радянська ж влада поставила О. Кобця в умови вибору, продемонструвавши нестерпні умови творчої діяльності. Письменник змушений був вступити в боротьбу за свою свободу.

Як і у будь-якої іншої людини, особистість Олександра Воронина формувалась поступово, під дією багатьох чинників. По-перше, головними з них вважаємо життєві обставини, які випали на його долю. По-друге – акцентуємо увагу на сімейній традиції, яка залишила свій слід.

Дитинство Олександра припало на нелегкий час. Друга світова війна трапилась за його юнацьких років. Будучи дитиною, яка росла в творчій сім'ї, Олександр Воронин сповна відчув жах репресій 1930-х рр. Як вже зазначалося, батько – Олексій Петрович Варавва, був письменником.

Мабуть, читачеві одразу кидається у вічі невідповідність прізвищ батька (Варавва, псевдонім – Кобець) й сина (Воронин). Однак пояснення доволі просте – складні життєві обставини змусили Олексія Варавву разом з сім'єю шукати кращої долі за межами батьківщини. Як згадує Олександр Воронин, батько прийняв рішення виїхати за кордон, тікаючи від комуністичного режиму [2]. З тієї самої причини, боячись політичних переслідувань, батько сімейства приймає рішення змінити прізвище своїх дітей з «Варавва» на «Воронин». Так його рідний син став Олександром Ворониним.

Олександр Воронин радо згадує про творчість свого батька та дитячий час, проведений у Харкові. Його особливе захоплення з малих років викликала батькова літературна діяльність. Її маленький Олександр ототожнював наступним чином: «Ось я бачу перед собою велику, світлу кімнату мого батька в будинку письменників «Слово» на вулиці Червоних письменників у Харкові. Біля вікна письмовий стіл з неодмінною друкарською машинкою, завжди завалений паперами. З цієї кімнати вийшла переважна частина літературного доробку мого батька» [2, с.3].

Розповідаючи про період життя, проведений в будинку «Слово», Олександр Воронин згадує свої враження від того, з якою наполегливістю батько ставився до писання. «Наша дитяча кімната була поруч, і ми дуже часто засипали, а часом і прокидалися під рівномірний стукіт машинки».

Маємо сказати, що письменник Олекса Кобець був глибоко відданим мистецтву писання. Діяльність батька була тісно переплетена з роботою вдома, а отже – з сім'єю. З малих років Олександра захоплювали особливості та дрібниці літературної діяльності. Певним чином, це знайшло своє відображення вже у зрілому віці, коли літературна та журналістська робота цілком поглинула Олександра та стала його професією.

З дитячих років, Олександра Воронина батьки направили до класики. Харківському періоду творчості О. Кобця належить переклад таких відомих творів Л. Толстого, як «Війна і мир» та «Анна Кареніна». За словами Олександра Воронина, на той час його батько був чи не єдиним, хто займався перекладом опер і оперет. Були перекладені твори М. Горького, О. Островського. Віддаючи належне, О. Воронин зазначає, що його батько займався надзвичайно складною ділянкою літературної творчості.

Неймовірне враження на О. Воронина справляло те, при яких обставинах працював батько. Це були умови постійного контролю, цензури, шпигунства, страху бути ув'язненим, репресованим. Про це він згадує наступним чином на сторінках присвяченої батькові брошури: «Страшно подумати, яка доля чекала б мого батька і всіх нас, якби він опинився на списку ворогів народу в ту страхітливую добу. Не допомогло б його бездоганне соціальне походження, неприналежність до жодних письменницьких організацій, його перекладацька діяльність, до якої тяжко було причепитися. Напевне, не допоміг би і необхідний для лояльного «Пролетарського письменника» політичний

камуфляж – повне зібрання творів Леніна, що займало цілу полицю великої книжкової шафи в батьковому кабінеті» [2, с.3].

З цих слів О. Воронина можна зробити висновок, що його батько не міг реалізуватись на повну як творча особистість в умовах тоталітарного режиму. Будучи письменником, він не прагнув вступати до будь-якої радянської письменницької спілки, не поділяючи її ідей та боячись переслідувань. Свій творчий талант доводилося проявляти лише в перекладі чужих творів українською мовою. Таким чином, можна було мінімізувати підозру у «буржуазному націоналізмі». Однак, не дивлячись на всі перипетії, Олексій Варавва ніколи не залишав своєї діяльності та не покидав професію. У особі батька Олександр Воронин мав чудовий приклад незламного духу та відданості справі.

Під впливом батька формувалось відношення Олександра до праці. Приклад, який був заданий Олексою Кобцем, надихав сина. У зрілому віці Олександр, не раз осмисливши цей вплив, виклав свої думки у наступних рядках: «Праця – це було життя мого батька. Здається він просто не міг бути без роботи. Він не шкодував себе – переклад «Війни і миру» виконав за неймовірно короткий час, майже не встаючи з-за робочого стола. Надзвичайно швидко перекладав він і численні опери, виписуючи своїм акуратним письмом милозвучну українську версію лібрето під нотами партитур» [2, с.3].

Маємо за необхідне зазначити, що перу письменника під псевдонімом О. Кобець належить чудовий автобіографічний роман «Записки полоненого». Це спогади Олексія Варавви часу його австрійського полону, в який він потрапив молодим хлопцем, беручи участь у Першій світовій війні на боці Російської імперії. Пізніше критики високо оцінили твір, порівнявши автора з самим Ремарком. Однак невдовзі після виходу роману його було вилучено з книго обігу, він виявився небажаним для тогочасної влади.

Принагідно підкреслимо, що за участь у Першій світовій війні Олексія Варавву нагородили Георгіївським хрестом. Про це свідчать матеріали Музею братів Вараввів у Каневі. Нагороду після смерті батька Олександр зберігав як реліквію, врешті передавши до згаданого музею.

На Олександра Воронина вплинула і доля рідного дядька – Григорія Варавви. Він, як і батько, також був письменником. Але його доля виявилась більш трагічною, що не могло не відбитись в серцях близьких. Багато в чому саме арешт рідного брата, спонукав Олексія Варавву до вольового рішення про еміграцію. Григорія Варавву було репресовано, заслано на Соловки, де згодом розстріляно.

Фігура батька є ключовою в становленні Олександра Воронина як особистості. Про це маємо змогу довідатись зі спогадів, які він йому присвятив. Сам Олександр Воронин зазначає, що батько відіграв роль Божого посланця, вихователя та вчителя. Був першим прикладом доброти милосердя, людяності [2, с.4].

Аналізуючи дитячі роки, О. Воронин приходить висновку, що саме батько першим невимушено навертав дітей до віри в Бога. В першу чергу власним прикладом життєвої доброти. Олексій Варавва у всьому хорошому вбачав Вище Провидіння. Батько вірив, що ця сила врятувала його під час Першої світової війни, вберегла сім'ю у Другу світову війну та від примусового повернення до Радянського Союзу в 1946 р.

Олексій Варавва у першу чергу був зразком християнської моралі для свого сина. Олександр згадує, що головною мрією батька був світ без насильства, війни, ненависті та злоби між людьми. Головною причиною того, що світ досі не живе у злагоді – є те, що люди не дотримуються християнських настанов. «Ісус Христос навчав і заповідав нам жити дружньо, щоб люди були між собою наче брати і сестри рідні, щоб кожний любив свого ближнього, як самого себе» – таке розуміння сформувалось у Олександра Воронина.

Поглянувши з висоти років на всі випробування долі, які спіткали сім'ю, Олександр дійшов висновку, що саме віра найсильнішим чином допомогла пройти через те: «Це було життя біля кратера активного вулкана, який кожної хвилини може вибухнути і безслідно поглинути навіки, як поглинув незліченно багато інших. Але нас він минув. Батько вірив, хоч у той час признатися в тому було рівнозначне підписанню самому собі вироку смерті, що його врятувала рука Божого Провидіння. Вірив, що ця божественна сила врятувала його і нас від бомб, кулеметних обстрілів під час війни, від примусової репатріації в 1946 році, що було б рівнозначне смерті, як не раз врятувала його і в страхітливі роки першої світової війни. В це вірив і я» [2, с.4].

З малих років Олександр Воронин відзначав особливе ставлення батька до рідних. Від Олексія Варавви він навчився любові та поваги до старшого покоління. Мова йде про відношення батька до своєї матері, бабусі Олександра Воронина – Марії Василівни Варавви. Згадуючи дитячі

враження, О. Воронин з подивом відзначав, що його батько звертався до бабусі на «Ви». Можливо, це була данина давній українській традиції, але вона мала потужне формуюче значення. Згодом, він неодноразово захоплено згадував цей давній український звичай [2, с.5].

На підтвердження слів Олександра Воронина маємо той аргумент, що Олексій Варавва присвятив матері свій найбільший твір. Це вищезгаданий автобіографічний роман «Записки полоненого». Епіграфом до твору слугують наступні рядки: «Моїй Матері Марії, що дала мені побачити цей кривавий світ, а сама, за гіркою працею, ніколи не бачила ніякого світу, – з глибокою любов'ю цю книжку присвячую» [4].

Олександр Воронин розповідає, що батько допомагав матері всіляким чином, яким тільки міг. Наприклад, самотужки вкрив хату цинковим дахом. Згадує страшний голодомор 1933 року, від якого особливо потерпало село. Олексій Петрович перевіз матір до Харкова, тим самим врятувавши її від смерті.

Маємо думку, що літературна мова, яку вдалося Олександру опанувати в дитинстві, дуже допомогла йому в професійній діяльності. Адже О. Воронин постав як талановитий журналіст, радіоведучий та редактор. Поле його діяльності було цілком пронизано українською мовою. І саме стиль органічної української мови допоміг Олександру Воронину реалізуватись в даній площині. В цьому криється чимала заслуга батька. Як розповідав сам Олександр, мову творів Олекси Кобця критики дуже цінували, називаючи її «квітучою», «запашною» та «диханням України». Дуже доброю характеристикою цього є випадок з Максимом Горьким. Як відомо, російський письменник досить зневажливо ставився до української мови і навіть забороняв перекладати українською свої твори. Однак змінив свою думку, побачивши переклад Олекси Кобця [3]. Це підтверджує лист від М. Горького, який зберігся у вигляді фотокопії в особистому архіві батька. У ньому російський письменник висловив подяку за чудовий переклад і дозволив подальші переклади українською мовою у виконанні О. Кобця. Цей епізод настільки красномовний, і водночас – ідейно гострий, що він привернув увагу літературних критиків.

Сам Олександр Воронин не має і тіні сумніву ролі батька та матері у своєму житті: «Я щасливий, що від малечку жив у створеній батьком і мамою атмосфері українського духу, вбирив у себе нашу солов'їну мову, якою вони говорили і що вона з найменших років стала частиною мого ества» [2, с.6].

Переїняв від батька Олександр Воронин і ставлення до дітей. Згадує особливе відношення до їх виховання. Він виховував власним прикладом. Ніколи не підвищував голос, ніколи не карав. Даний метод О. Варавва рекомендував усім батькам. Однак, за словами самого Олександра Воронина, щоб цей приклад справдився у житті, потрібно було бути такою людиною, якою і був батько, людиною з великої літери.

О. Воронин згадує випадок дитинства, який стався 1944 року. Сім'я, тікаючи у Західному напрямку, рухалась неподалік сучасного Івано-Франківська. Юного Олександра посадили керувати возом, запряженим двома кінями. Проїжджаючи повз німецький патруль, він випадково зачепив німця. У відповідь той миттєво вихопив пістолет та націлив на Олександра. В цей момент батько впав на коліна між озброєною людиною та сином, з криком: «Стріляй мене, а його пощади!». Розуміючи складність ситуації та воєнний час, Олександр Воронин не має ілюзій відносно можливого розвитку подій. Цілком можливо, що німець міг застрелити їх обох. Однак, разом з цим стає зрозуміло, що Олексій Варавва був ладен віддати життя за своїх дітей [2, с.4].

Олександр Воронин вважає, що найкращим чином батькову філософію життя відображає збірка для дітей за назвою «Сходить сонце». Відповідно назві вона символізує життєву радість, енергію, молодість, теплоту та любов. Багато добрих рис, які були властиві Олексію Варавві, за прикладом передалися його сину – Олександру Воронину. Пишучи про батька, він зазначав, що: «Для його чистої, світлої, сповненої любов'ю душі воно не заходило ніколи» [2, с.4].

Отже, розглядаючи формування особистості людини, приходимо до висновку про ключову роль середовища, в якому вона зростає. Та культура, до якої долучається людина, в якій зростає та формується, багато в чому визначає її долю в подальшому. У випадку Олександра Воронина це культурне середовище великою мірою створив його батько – письменник Олекса Кобець. Саме в особі батька Олександр знайшов ту провідну зірку, опору, приклад, який супроводжував його від народження до самої смерті. Це сприяло тому, аби О. Воронин повноцінно сформувався як талановита особистість: журналіст, редактор, науковий, громадський та релігійний діяч, патріот України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Варавва О. Він передав мені любов до рідного краю... / Олександр О. Варавва // Кобець О. Коли задзвонить великий дзвін. Оповідання, спогади. – Черкаси : Сіяч, 1993. – С. 56–63.
2. Варавва О. Олекса Петрович Варавва-Кобець – людина / Олександр Варавва // Кобець О. Коли задзвонить великий дзвін. Оповідання, спогади. – Черкаси : Сіяч, 1993. – С. 3–7.
3. Горький М. Мати / [пер. Ол. Варавва ; за ред. С. Пилипенка]. – Харків : Пролетарий, 1928. – 327 с.
4. Кобець О. Записки полоненого. Пригоди і враження учасника першої світової війни / Олекса Кобець. – [5-е вид.]. – К. : Глобус, 1993. – 335 с.
5. Кобець О. Коли задзвонить великий дзвін / Олекса Кобець. – Черкаси : Сіяч, 1993. – 65 с.
6. Ляшко С. М. Біографічна стаття: до постановки проблеми / С. М. Ляшко // Наукові праці НБУВ. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 311-315.
7. Маркусь Д. Воронин Олександр / Д. Маркусь // Енциклопедія української діаспори / Гол. ред. В. Маркусь, спів-ред. Д. Маркусь. – Нью-Йорк; Чикаго, 2009. – Кн. 1. – С. 132.
8. Мацько В. Білий цвіт на калині літературно-мистецьке життя української діаспори / В. Мацько. – Хмельницький: Просвіта, 2001. – С. 23.
9. Попик В. І. Досвід першого десятиліття діяльності інституту біографічних досліджень НБУВ на тлі розвитку сучасної біографістики / Володимир Іванович Попик // Українська біографістика : зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 8. – С. 7-26.
10. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк.. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.
11. Чишко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії сучасності України / Віталій Чишко. – К., 1996. – 239 с.

SUMMARY

The article is devoted to analyses of the impact of Oleksii Barabbas (Kobets) on the personality formation of his son – Alexander Barabbas (Voronin) – a prominent civil and religious Ukrainian and Ukrainian Diaspora's leader. The analyses is carried out taking account the historical events and circumstances of a biography.

The special attention is focused on the cultural background in which Alexandr Voronin has grown. This article assumes that this culture helped him to implemented himself as a creative person later.

The objective of this article is to show the person, who worked for benefit of Ukraine and who was forgotten. It is necessary to reveal the truth of him in the world's eyes and to restore the historic justice. Ukrainian community should know his heroes.

Alexander Voronin was very versatile person. His life deserves to be fully studied. Ukrainian immigrant, journalist, editor, scientist, public and religious leader.

The formation of Alexandr Voronin's outlook happened in very difficult social-political case. It means: Stalin's repressions, that affected his family – his uncle was killed, his grandmother was starving. A great tragedy – World War II and subsequent emigration. In these conditions the father's position was very indicative for Alexandr Voronin.

This article deals with the question of understanding the fact that Alexander Voronin borrowed from his father, and how it affected his formation as a personality. Despite the difficulties of life and emigration, the talented Ukrainian writer Oleksii Kobets raised his son – Alexander Voronin as a real patriot of Ukraine. This article is based on the memories of Alexander Voronin.